

УДК 338.26(477):352

*Т. Г. Добрівський,
здобувач кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом, Національна академія державного управління при Президентові України*

СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ТА САМОВРЯДНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ МАЛОГО МІСТА (НА ПРИКЛАДІ МІСТА БОЯРКИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

T. Dobrivskiy,
postgraduate student of regional administration, local governance and management of the city,
National Academy of Public Administration, Office of the President of Ukraine

SOCIAL PROJECT AS INSTRUMENT OF REALIZATION OF INNOVATIVE AND SELF-GOVERNING POTENTIAL OF TERRITORIAL COMPANY OF SMALL CITY (ON THE EXAMPLE OF THE CITY BOYARKA OF THE KIEV REGION)

Дається загальна характеристика територіальної громади м. Боярки Київської області. Розглядається соціальний проект як необхідна умова результативного партнерства місцевої влади й громадськості в сучасних умовах.

General description of territorial company is given Boyarka of the Kiev region. A social project as necessary condition for effective partnership of local power and public in modern terms is examined.

Ключові слова: місцева влада, громадські організації, партнерство, самоорганізація громадських структур.

Key words: local power, public organizations, partnership, samoorganizatsiya of public structures.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ І ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Ефективність держави та конкурентоспроможність економіки великою мірою визначається розвитком місцевого самоврядування. У свою чергу, це передбачає посилення суб'єктності територіальних громад — від визначення ключових проблем їх життєдіяльності та ухвалення відповідних рішень до їх виконання. Останнє потребує суттєвих змін у системі державного управління та місцевого самоврядування, запровадження ефективних механізмів управління економічним, соціальним та екологічним розвитком на місцевому рівні [1]. Саме в такий спосіб найкраще забезпечується реалізація відомого у світі принципу субсидіарності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, У ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ, ЩО РОЗГЛЯДАЄТЬСЯ

Проблеми розвитку малого міста в різних (економічних, соціальних, управлінських) аспектах відображено в працях Б. Адамова, С. Білої, В. Борденюка, В. Давидовича, Ф. Заставного, М. Кости, Г. Лаппо, О. Лебединської, Е. Маркова, А. Мельник, Р. Мерфі, В. Невелєва, Е. Перцика, С. Писаренко, В. Рибак, Б. Хорєва, Ж. Шабо, В. Удовиченка та інших учених.

Разом з тим, у науковій літературі відсутні комплексні дослідження згаданих вище проблем, недостатньо уваги приділено методології управління процесом соціально-економічного розвитку малих міст, не окрес-

лено роль окремих складових організаційно-економічного механізму їх розвитку.

Невирішені раніше частини загальної проблеми, яким присвячується стаття: проведений аналіз свідчить, що незважаючи на досить вагому систему знань у дослідження нині бракує єдиного методологічного підходу до розробки концепцій, програм і планів як інструменту вироблення і реалізації науково обгрунтованої територіальної та соціально-економічної політики, не відпрацьована методика підготовки цих документів. Перед органами управління поставила необхідність створення організаційно-методичного забезпечення прогнозно-аналітичних і програмно-планових робіт тощо.

ФОРМУВАННЯ МЕТИ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідити соціальний проект як інструмент реалізації інноваційного та самоврядного потенціалу територіальної громади малого міста, дати оцінку та проаналізувати стартові умови соціально-економічного розвитку міста, які зумовлені внутрішніми та місцевими чинниками.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

У нових соціально-економічних і геополітичних умовах особливу актуальність для міст України набуває проблема визначення довгострокових перспектив розвитку як основи для істотного підвищення конкурентоспроможності власної економіки. Правове забезпечення програмного розвитку територій ґрунтується на чинному законодавстві України, нормативних актах та ін. Основним правовим документом, який забезпечує право територіальної громади на самостійне вирішення проблем соціально-економічного розвитку є Конституція України, у якій (ст. 143) визначається, що територіальні громади міст України безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку відповідних міст і контролюють їх виконання [1].

Більш поглиблене дослідження щодо управління процесом соціально-економічного розвитку малих міст виконано на прикладі м. Боярка. Це місто розташовано у Києво-Святошинському районі Київської області. Знаходиться він за 22 км від обласного центру, з яким має автобусне сполучення. У межах міста існує залізнична станція Боярка. Загальна чисельність населення складає 35,9 тис. осіб.

Довгий час Боярка лишалася фактично єдиним дачним селищем поблизу м. Києва. Статус міста районного підпорядкування Боярка отримала 30 грудня 1956 р. Були об'єднані в єдине місто селище міського типу Боярка і с. Будаївка. У листопаді 1957 р. населені пункти Ново-Боярка і Ново-Тарасівка також були включені до складу м. Боярки і підпорядковані Боярській міській раді депутатів трудящих.

Нині основними виробничими підприємствами міста є: державні виробничі ремонтно-технічні під-

приємства "Укргазэнергосервіс" та "Промінь", Боярське лінійне управління магістральних газопроводів, ВАТ "Іскра" та "Арксі", АТ "Мальви" — боярська швейна фабрика, хлібозавод, виробниче підприємство "Київоблбджілпром", лідер світового ринку серед вентиляційних систем ПраТ "ВЕНТС", ТОВ "Арно-Україна", "Силуєт", "Трентон Трейдінг", "Плеяди" та "AIP", єдиний у Європі метеорологічний Центр НАК "Нафтогаз України", лісгосп, якому підпорядковано ліси площею 18 тис. га (5 лісництв), 2 деревопереробні цехи в яких виконують первинну обробку лісу та виготовляють меблі. Стабільно працюють підприємства газового комплексу — головні наповнювачі міського бюджету.

У м. Боярці знаходиться відділ реєстрації актів цивільного стану Києво-Святошинського районного управління юстиції, 5 загальноосвітніх шкіл, районна класична гімназія, спецшкола-інтернат для дітей зі слабким зором, обласний Будинок дитини, районний дитячий будинок змішаного типу; Будинок культури, 2 кінотеатри, 3 бібліотеки, районна дитяча школа мистецтв, Боярська міська дитяча школа мистецтв, районний центр творчості дітей та молоді "Оберіг".

У 1998 р. відкрито Боярське відділення Київського військового ліцею ім. І. Богуна. На території міста розташовані ВП НУБіП України "Боярський коледж екології і природних ресурсів", центр підготовки та підвищення кваліфікації кадрів лісового господарства. З 2000 р. у місті працює загальноосвітня приватна школа для дівчаток "Леді", де звертають особливу увагу на особистісний розвиток дитини. 2 листопада 2001 р. у Боярці відбулося офіційне відкриття Центру соціально-психологічної реабілітації Київської обласної дитячої лікарні. У 2011 р. відкрилася приватна загальноосвітня школа для хлопчиків "Кадетство" I—II ступенів.

Медичні послуги надають центральна районна лікарня, обласна тублікарня та Київський обласний протитуберкульозний диспансер № 1, обласна дитяча лікарня, районна дитяча поліклініка.

Боярка — це місто, яке має багате історичне минуле і потужний потенціал. Використати всі наявні можливості для того, щоб відродити колишню славу рекреаційної зони, створити гідні комфортні умови для жителів міста, зміцнити економічну базу — такі завдання ставить перед собою місцева влада.

Комплексний розвиток м. Боярки передбачає підготовку та проведення соціологічного дослідження, метою якого є визначення оперативних цілей стратегічного плану міста, до яких належить розвиток бізнесу, людського потенціалу та соціальної інфраструктури, а також розроблення стратегій його розвитку шляхом формування та зміцнення його фінансової бази на основі максимального залучення внутрішніх резервів; забезпечення соціальних стандартів життя населення в малому місті.

Усвідомлюючи важливість зазначеного та враховуючи підвищення останнім часом соціальної активності місцевої громади, Боярська міська рада поставила завдання щорічно реалізовувати комплекс заходів, які стимулюють місцеві ініціативи, забезпечують швидке та якісне розв'язання актуальних проблем

громади, виховують патріотизм і соціальну відповідальність, зрештою сприяють формуванню самоорганізованої й відповідальної територіальної громади. Вважаємо, що одним з найбільш ефективних інструментів для вирішення цих завдань є соціальний проєкт.

Так, у рамках Програми підтримки громадських ініціатив на 2012 р., що прийнята Боярською міською радою у відповідь на запити громадськості, одним із заходів визначено конкурс соціальних проєктів для громадських організацій міста. Видатки з міського бюджету на виконання соціального проєкту становлять 40 тис. грн. Проте передбачається отримати суттєвий мультиплікативний ефект від їх використання [6].

Основна мета конкурсу, насамперед стосується:

- напрацювання у місцевими громадськими організаціями досвіду фандрайзингової та проєктної діяльності;
- розв'язання актуальних місцевих проблем;
- реалізації інноваційного потенціалу громади;
- підвищення соціальної активності громадян та зростання соціального капіталу;
- налагодження соціального партнерства між владою, бізнесом та НДО;
- розробка механізмів втілення в життя громадських ініціатив.

Цільові суб'єкти проєкту — Боярські міські, а також Києво-Святошинські районні неприбуткові громадські організації, що діють на території м. Боярки. Проєкт є важливою складовою стратегії покращення взаємодії міської влади з місцевою громадою.

У рамках соціального проєкту здійснюється ретроспективний аналіз внутрішніх закономірностей розвитку малого міста, з'ясовуються причини виникнення міського поселення, традиційні функції, що ним виконуються, досліджуються виникнення містоутворювального ядра — комплексу галузей спеціалізації, економічні зв'язки міста тощо. У результаті аналізу було виявлено та усвідомлено причинно-наслідкові зв'язки, зумовлені сучасною траєкторією комплексного розвитку міста.

Далі проводяться оцінка та аналіз стартових умов соціально-економічного розвитку міста, зумовлених внутрішніми та місцевими чинниками. Серед них, передусім враховані такі:

- якість життя населення. Важливість фактора "якість життя населення" випливає із ролі міста в єдиній господарській системі регіону. Воно є відносно самостійною цілісною системою, яка здійснює соціальну функцію забезпечення якості життя міського населення, що відповідає гарантованим державним соціальним стандартам;
- величина та ефективність використання міського соціально-економічного потенціалу. У сучасних умовах органи місцевого самоврядування забезпечують фінансову підтримку рішень, що ними приймаються. Особливого значення набувають питання формування бюджету розвитку міста, його здатність бути привабливим партнером для інвесторів. Вирішення цих та інших важливих для розвитку міста питань зумовлює необхідність знання органами місцевого са-

моврядування величини нагромадженого на території соціально-економічного потенціалу, тенденцій та динаміки змін його величини та ефективності використання;

- економічна ситуація. Проводиться аналіз та оцінка економічної ситуації в місті, структури економіки міста, характеру інституційних перетворень в економічній сфері; функціонування ринкових механізмів в інфраструктурному забезпеченні цього процесу; формування конкурентного середовища та сприятливого господарського клімату, виявляються основні тенденції розвитку економічного середовища міста;

- екологічна ситуація, що склалася на території міста. Обґрунтовується необхідність проведення аналізу екологічного стану в місті. Виявлено, що екологічний фактор вже сьогодні справляє досить значний вплив практично на всі сфери життєдіяльності міста;

- стан системи місцевого самоврядування. Визначені стартові умови розвитку міста, особливо система управління містом, а також недоліки у сфері правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування, диспропорції в організаційних структурах управління, неналежна професійна підготовка персоналу місцевого управління, недостатність регламентації у взаємодії різних гілок міської влади, окремих ланок апарату виконавчої влади.

Крім того, за допомогою системного аналізу зовнішніх факторів визначені шляхи соціально-економічного розвитку малого міста. Для зручності аналізу зовнішні відносно міста фактори, що впливають на його стратегічний вибір, класифіковані за ієрархічними рівнями управління: міжмуніципальним, регіональним, державним. Стосовно стратегічного вибору малого міста зовнішні фактори мають характер передумов або обмежень відносно реалізації містом у перспективі тих чи інших пріоритетних функцій.

Аналіз зовнішніх орієнтирів дає змогу визначити перспективи розвитку малого міста, передбачає виявлення інтересів, що формуються у суб'єктів управління різних рівнів, до місця конкретного міста.

Варто зазначити, що Програма підтримки громадських ініціатив була розроблена вперше не тільки у м. Боярці, а й у Києво-Святошинському районі в цілому, отже її можна вважати інноваційною.

Програма і Положення про конкурс соціальних проєктів були сформовані після проведення спеціального дослідження. Впродовж останніх двох років Боярська міська рада спільно з неприбутковою організацією "Центр розвитку громад" вивчала діяльність міських громадських організацій та їх готовність до співпраці з органами місцевого самоврядування задля громади. Для цього були проведені низка круглих столів та робочих зустрічей із членами найактивніших організацій міста, конференція громадських організацій. У результаті було зібрано інформацію про діяльність громадських організацій, узагальнено проблеми, з якими вони стикаються, оцінено ступінь їх включеності у вирішення проблем міста та окремих соціальних груп. Одночасно вивчалися способи підтримки неурядових організацій міською владою.

Аналіз отриманої інформації дає підстави стверджувати, що за останні роки соціальна активність бояр-

чан значно зростає, водночас ще повною мірою не відпрацьовані механізми підтримки органами місцевого самоврядування громадських ініціатив, а переважна більшість місцевих неприбуткових громадських організацій та творчих спілок не мають необхідних знань і достатнього досвіду для розробки та реалізації соціальних проектів.

Виходячи з цього наступним етапом було визначено навчання членів громадських організацій розробці технологій реалізації проектів. У березні — квітні 2012 р. було організовано та проведено низку відповідних тренінгів та індивідуальних консультацій. Загалом понад 20 активних неприбуткових організацій та ініціативних груп взяли участь у підготовчих, навчальних та об'єднавчих заходах, б з яких успішно захистили свої конкурсні пропозиції та отримали фінансування на їх реалізацію з місцевого бюджету.

У березні 2012 р. відбулася конференція міських громадських організацій на тему "Перспективи та очікувані результати реалізації Програми підтримки громадських ініціатив у рамках конкурсу соціальних проектів у місті Боярка у 2012 році", яка сприяла узагальненню і конкретизації ідей для проектів.

Після підготовчих заходів 14, 21 і 23 травня було проведено два етапи конкурсу проектів. За його результатами визначено 8 проектів-переможців, завданнями яких є: створення клубу сімейного дозвілля; упорядкування історичних пам'яток, розміщених у боярському лісі; проведення конкурсу та виставки фотографій рідного міста; видання збірки вибраних творів місцевого поета Івана Коваленка; залучення нових читачів до Боярської міської бібліотеки № 1; забезпечення велосипедами дітей з багатодітних родин, а також дітей з багатодітних родин шкільним приладдям; розміщення по місту інформаційних дошок для безкоштовних оголошень.

Крім того, громадські організації надають допомогу багатодітним сім'ям у спорядженні 1 вересня дітей до школи; митцям, що починають творчу діяльність у зрілому віці; інвалідам по безперешкодному пересуванню містом; сприяють втіленню в життя закону про заборону паління у громадських місцях.

Наразі реалізація вказаних проектів успішно розпочалася. Згідно з даними моніторингу, перші результати є обнадійливими і вказують вже нові напрями розвитку третього сектора, можливості поширення проектної діяльності на інші сфери життєдіяльності міста, насамперед, щодо кооперації бізнесу навколо соціальних проблем. На сьогодні вже оприлюднено низку потенційних проектів, що стосуються реставрації паркових зон; відкриття нових дитячих гуртів; створення центру для дозвілля людей похилого віку; облаштування спортивних майданчиків; очищення водойм; облаштування зон відпочинку біля озер та ставків; створення міського осередку культури; збільшення кількості дитячих майданчиків в історичній частині міста; ремонту музичної школи; поповнення новими книжками бібліотечних фондів; озеленення та ландшафтного дизайну міста; створення притулку для тварин із відповідним обслуговуючим персоналом та ін.

На стадії обговорення перебувають пропозиції щодо створення благодійного фонду, який би фінансував неприбуткові проекти та громадські ініціативи за більш спрощеною процедурою, ніж у системі публічної влади. Як з'ясувалося, участі багатьох неприбуткових організацій у конкурсах проектів стоять на заваді переважно суто технічні проблеми. Це відсутність бухгалтерського рахунку, відсутність бухгалтера, неготовність вести фінансову діяльність загалом. Із усіх громадських організацій, що виграли фінансування для проектів, лише організація "Центр розвитку громад" мала змогу отримати кошти на свій рахунок. Як вихід, саме цій організації було доручено фінансувати проекти інших організацій. Таким чином, не лише вирішено питання фінансування проектів, а й започатковано новий внутрішній контроль громадських організацій за використанням коштів місцевого бюджету.

Установлено, що основними ризиками щодо реалізації вказаних соціальних проектів є фінансовий і політичний. Фінансовий ризик зумовлений ймовірністю неефективного використання коштів, проте цей ризик усуватиметься шляхом своєчасного реагування міської ради на реалізацію проектів за результатами відповідного моніторингу та стимулювання громадського контролю. Політичний ризик пов'язаний насамперед з іміджем органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб. Його уникнення передбачає забезпечення прозорості в організації конкурсу, висвітлення перебігу і результатів виконання проектів, продовження традиції підтримки проектної діяльності громадських організацій в майбутньому [4].

Після завершення проектів наприкінці 2012 р. буде організовано круглий стіл за участю представників місцевої влади, громадських організацій та бізнесових кіл м. Боярки на тему "Соціальне партнерство та механізми підтримки громадських ініціатив місцевою владою та бізнесом". Інноваційною ідеєю стала організація Дня громадськості м. Боярки, під час якого місцевим мешканцям будуть представлені результати реалізації проектів і Програми в цілому, а також генеруватимуться нові ідеї для подальшої проектної діяльності в громаді, пошуку додаткових ресурсів для її розвитку.

Сьогодні вже стало очевидним, що громадські організації можуть бути не лише опонентами, а й надійними партнерами органів влади у вирішенні різних місцевих проблем, з якими вони об'єктивно не можуть справитися самостійно. Стимулювання процесів самоорганізації громадських структур не лише забезпечує розв'язання назрілих соціальних проблем, а й формує нову культуру місцевого самоврядування, підвищує відповідальність територіальної громади за свій благоустрій і розвиток.

Виходячи з практики застосування проектного підходу до вирішення соціальних проблем м. Боярки організація конкурсу соціальних проектів створює необхідне підґрунтя для результативного партнерства влади й громадськості, зокрема:

— по-перше, виявляє громадські організації, які мають найбільший організаційний потенціал та готові забезпечувати певні соціальні результати;

— по-друге, стимулює соціальну активність громадян, їх інтерес до проектної діяльності та життя громади;

— по-третє, реалізує креативний потенціал громади і органів місцевого самоврядування, що в сучасних умовах невизначеності і швидких змін є ключовим фактором розвитку територій.

Позиція міського голови щодо підтримки соціальних проектів має вирішальне значення, адже він як лідер місцевої громади повинен не лише усвідомити їх стратегічну важливість, а й переконати місцевих депутатів у необхідності їх фінансування та всебічно сприяти реалізації проектів на благо своєї громади та України.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сутність соціального проекту як інструменту реалізації інноваційного та самоврядного потенціалу територіальної громади малого міста полягає в цілеспрямованому впливі органів місцевого самоврядування на всі суб'єкти господарювання незалежно від форм власності, які існують у межах міста.

Реалізація соціального проекту як інструменту інноваційного та самоврядного потенціалу територіальної громади м. Боярки сприятиме значному підвищенню економічної спроможності міста, забезпеченню соціальних стандартів життя населення, підвищенню його довіри до влади, а також рівня та якості життя міської територіальної громади, активізації підприємницького середовища, створенню нових робочих місць, поповненню доходної частини міського бюджету. Органи місцевого самоврядування повинні орієнтуватися на збільшення власних бюджетних ресурсів міста.

Упровадження в практику згаданих вище пропозицій дасть змогу територіальній громаді малого міста, органам місцевого самоврядування вибрати оптимальні стратегії його розвитку та розробити ефективний інструмент її реалізації, а також створити передумови для досягнення стратегічної мети розвитку.

Література:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України, 28 черв. 1996 р. // Відом. Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141. — С. 381—417.

2. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного соціального розвитку України: Закон України: прийнятий 23 берез. 2000 р. № 1602-III // Відом. Верхов. Ради України. — 2000. — № 25. — Ст. 195.

3. Про планування і забудову територій: Закон України: прийнятий 20 квіт. 2000 р. № 1699-III // Відом. Верхов. Ради України. — 2000. — № 31. — Ст. 250.

4. Загальні засади місцевого самоврядування в Україні: підручник / за ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. — К.: НАДУ; Фенікс 2010. — 400 с.

5. Планування соціально-економічного розвитку міста: монографія / авт.-упоряд. О.В. Берданова, В.М. Вакуленко, І.В. Валентюк та ін.; за ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. — К.: НАДУ; Фенікс, 2011. — 160 с.

6. Рішення виконкому Боярської міської ради від 09.04.13 №21/2.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), Constitution of Ukraine, Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 1996., vol. 30, pp. 381—417.

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine "On State Forecasting and development programs of economic development of Ukraine", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2000, vol. 25, p. 195.

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine "On Planning and Development of Territories", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2000, vol. 31, p. 250.

4. Vakulenko, V.M. and Orlaty, M.K. (2010), Zahal'ni zasady mistsevoho samovriaduvannya v Ukraini [General principles of local self-government in Ukraine], NADU; Fenyks, Kyiv, Ukraine.

5. Berdanova, O.V. Vakulenko, V.M. and Valentiuk I.V. (2011), Planuvannya sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku mista [Planning city socio-economic development], NADU; Feniks, Kyiv, Ukraine.

6. Executive Committee of the City Council Boyar (2013), Decision, available at: <http://rada.info/rada/04054636/> (Accessed 9 April 2013).

Стаття надійшла до редакції 12.04.2014 р.

www.agrosvit.info
**Передплатний
 індекс: 23892**

**ЖУРНАЛ
 ВИХОДИТЬ
 24 РАЗИ
 НА РІК**

Журнал «АГРОСВІТ» включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук в Україні.

Тел: (044) 223 26 28, 537 14 33, 537 14 32
 Тел/факс: (044) 458 10 73
 E-mail: vsopomy2008@ukr.net